ÍM-ÍGYEN SZÓLA MAULANA RÚMÍ

Két példabeszéd[*]

RÚMÍ ELSŐ BESZÉDE

Rúmí ezt mondta: *„Mohamed, a nagy Próféta egyszer így szólt: »A leghitványabb tudós az, mely uralkodót látogat, s a legnagyszerűbb uralkodó az, mely tudóst keres fel. Bölcs uralkodó az, mely szegény hajléka előtt áll, s szerencsétlen szegény, mely uralkodó elé járul.«"*

A legtöbb ember megakad e szavak látszólagos (külső) jelentésénél. Azt gondolják, hogy elkerülendő a hitvánnyá válást, a tudósnak nem szabadna keresnie az uralkodó társaságát. Azonban nem ez a fenti állítás valódi értelme, hanem a következő.

A leghitványabb tudós az, mely függő helyzetbe kerül az uralkodótól, s életével és tevékenységével ez utóbbi figyelmét és kegyét igyekszik elnyerni. Az ilyen azért tanul, hogy gazdagsághoz, ranghoz és tisztelethez jusson. Ez a tudós az uralkodó miatt tanul és mélyíti tudását. A tőle való félelemből válik tudóssá. Annak irányítása alá helyezi magát. Az uralkodó által elképzeltekhez igazítja önmagát. Ily módon, akár ő keresi fel az uralkodót, akár az uralkodó látogatja meg őt, mindkét esetben a tudós a látogató, s az uralkodó a meglátogatott.

Ha azonban nem az uralkodó kegyéért van a tudás keresése, hanem kizárólag az igazságért – amikor a szavak és a cselekedetek a megtanult és alkalmazott igazságból áradnak ki, hiszen abban a természete már feloldódott, s másféleképpen nem is létezhet, ahogyan a halnak is a víz a létközege –, akkor az ilyen tudós Isten irányítása és vezetése alá helyezi önmagát, s a próféták útjának áldottsága árad rá. Akár tudatában vannak, akár nem, a saját idejében mindenkit megérintenek ők, s példájuk ihletet ad.

Amennyiben egy ilyen tudós látogatja meg az uralkodót, akkor valójában ő a meglátogatott, s az uralkodó a látogató, hiszen ez utóbbi az, aki kap, nem az, aki ad. Az ilyen tudós nem függ az uralkodótól. A fényt kibocsátó Naphoz hasonlatos, melynek az a dolga, hogy mindennek és mindenkinek adjon, hogy átalakítsa a követ gyémánttá, a hegyeket arany-, ezüst-, vas- és rézbányákká, zöldbe borítsa a földet, s gyümölcsöt érleljen a fákon. Amit tesz, nem más, mint ajándékozás, átadás. Az araboknál gyakori mondás: *„Azért tanultunk, hogy adjunk, s nem azért, hogy kapjunk."* Minden esetben ő tehát a meglátogatott, nem az uralkodó.

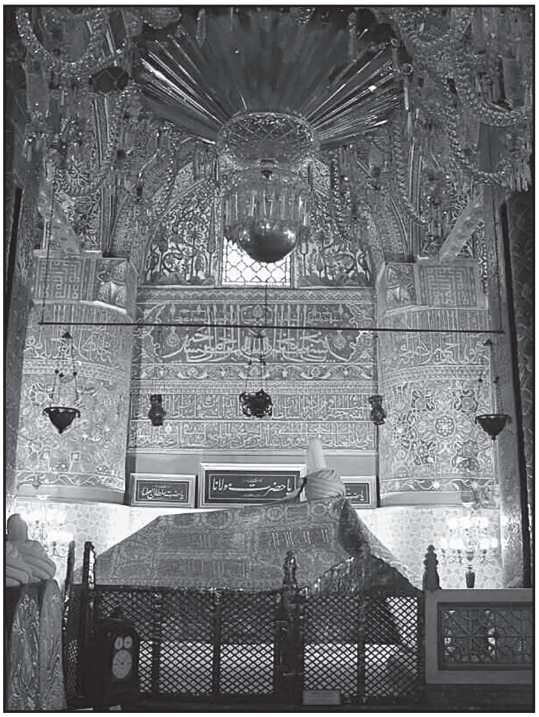
Noha nem tartozik szorosan a témánkhoz, ehhez a ponthoz érkezvén hadd osszam meg a *Korán* egyik versével kapcsolatos gondolataimat.

A magasságos Isten kinyilatkoztatta: *„Ó Próféta! Mondd ezt a kezetekre jutott foglyoknak: »Ha az Isten valami jóról tud a ti szívetekben, akkor jobbat ad annál, mint ami el lett véve tőletek és megbocsát nektek.« Isten bizony megbocsát és kegyével eláraszt."*[1]

---

[*] Forrás: *Discourses of Rumi (or Fihi ma fihi).* Ames (IA), Omphaloskepsis, 2000, 3–18. o.

[1] *Szent Korán* 8:70.

Maulana Rúmí (1207–1273) sírja Konyában

E vers kinyilatkoztatásának hátterében a következő esemény áll.

A Próféta, Isten legyen irgalmas, egy győztes csata – melynek során számos hitetlent megölt, s zsákmányt szerzett – másnapján meglátogatta a kezükön és lábukon megkötözött foglyokat, kik között Abbász nagybácsija, Isten legyen vele elégedett, is ott volt. Az összeláncolt foglyok megalázott helyzetükben, sírással és fogcsikorgatással töltötték az éjszakát. Nem remélték, hogy kegyelmet kapnak, már érezték a nyakukon a penge élét. Mohamed, Isten legyen irgalmas, megpillantva őket elnevette magát.

„Nézzétek! – szólt az egyik fogoly a társaihoz. – Ő is csak egy ember. Nem emberfeletti, ahogyan azt állítják róla. Itt áll, s örömét leli abban, hogy láncra vert foglyokként lát bennünket. Ugyanúgy élvezi, mint bárki más, ki saját szenvedélyeinek a rabja, ha legyőzött ellenségei felett kénye-kedve szerint rendelkezhet."

Mohamed, Isten legyen irgalmas, belelátott a szívükbe, s így szólt hozzájuk:

„Távol áll tőlem, hogy legyőzött, megalázott ellenségeim kínján, kiszolgáltatottságán nevessek, s élvezetet leljek ebben. De bizony nevetnem kell, amikor azt látom, hogy a Pokol fekete füstjéből erőszakkal kiragadott, a Mennyország felé vont emberek panaszkodnak: »Miért vittél el bennünket az önpusztítás mocsarából a halhatatlanság kertjébe?« Nem állhatom meg ezt nevetés nélkül.

Mivel nem részesültetek abban az adományban, hogy szívetekkel meglássátok szavaim értelmét, figyeljetek arra, amit most elmondok nektek. A magasságos Isten ezt mondatja velem: Az ütközet előtt megszemlélve csapataitok felszereltségét, erőtök, bátorságotok forrását saját magatokban láttátok meg. Azt beszéltétek, hogy bizonyosan a muszlimok fölé fogtok kerekedni, s legyőzitek őket. De közben nem láttátok meg az Egyetlen Hatalmat, mely hatalmasabb nálatok. Nem ismertétek fel az erőtökön felüli Egyetlen Erőt. S emiatt az ellenkezője következett be annak, mint amire számítottatok. S még most, szorult helyzetetekben is ragaszkodtok e tévképzetetekhez és nem veszitek észre a felettetek álló, mindent betöltő Egyetlen Valóságot. Ahelyett, hogy azzal a Hatalommal néznétek szembe, az én hatalmamat nézitek, mivel könnyebb számotokra azt gondolni, hogy egy másik ember győzött le benneteket.

Jelen helyzetetekben a következőt mondatja a magasságos Isten nektek: Ne kételkedjetek az irgalmamban. Ne tagadjátok az isteni kegyet. Félelemben és reményben is engem lássatok. Ha elismeritek a hatalmamat, s minden körülmény közepette engedelmeskedtek nekem, megszabadultok e bajotoktól. Ha elhagyjátok korábbi felfogásotokat, akkor többszörösen is visszakerül hozzátok mindaz, ami el lett véve tőletek. Ráadásul újra megbecsült emberek lesztek, s az evilági és túlvilági boldogulás is megadatik nektek."

„Tévutamat megbántam, elhagytam és megtértem" – mondta Abbász.

Mohamed így szólt hozzá: „Isten azt akarja, hogy kijelentésedet támaszd is alá cselekedettel. Hiszen egy dolog a szeretetet hangoztatni, s más dolog valóban szeretni."

„Isten nevére, mit tegyek?" – kérdezte Abbász.

„Megmaradt vagyonodat ajánld fel a muszlimok seregének, hogy azzal erősítsed – mondta Mohamed –, ha valóban muszlimmá lettél, s az iszlám és a muszlimok javát akarod."

„Isten Küldötte, mi maradt meg nekem? – tárta szét a karját Abbász. – Mindenemet elvették, még egy elnyűtt gyékényszőnyeget sem hagytak nálam."

„Abbász, Abbász – mondta a Próféta –, még mindig a tévutadon jársz. Nem látod továbbra sem az igazság fényét. Elmondjam pontosan neked, hogy mid van, hol rejtetted el, s kire bíztad azt?"

„Isten ments!" – kiáltott fel Abbász.

„Ezt és ezt vajon nem az édesanyádra bíztad? – kérdezte a Próféta. – Vajon nem ennek és ennek a falnak a tövénél ástad el az aranyadat? Vajon nem mondtad édesanyádnak a következőket: »Ha visszajövök, add vissza nekem. Ha pedig nem térnék vissza, ennyit és ennyit költsél erre és erre, ennek és ennek adjál ennyit és ennyit, ennyi pedig legyen a tiéd«?"

Miután mindezt elképedve végighallgatta, Abbász megadóan széttárta a karját. „Isten Prófétája – mondta –, korábban azt gondoltam rólad, hogy a Hámánhoz, Saddádhoz hasonló régi nagy uralkodók sorsát hordozod magadban. Mostani szavaid után azonban világossá vált előttem, hogy áldott, nem evilági kegyben részesülsz, mely Isten Trónusáról árad rád."

„Ezúttal valóban igazat szóltál – mondta a Próféta. – Hallottam a benned lévő kételyed húrjának elpattanását. Lelkemben van egy rejtett fül, mellyel meghallom, ha valakiben elszakad a kétely vagy a hitetlenség húrja. Most igazat mondtál, hívő lettél."

A következők miatt beszéltem el mindezt a dicső Emírnek. Kezdetben a muzulmánság bajnokaként léptél fel. Kijelentetted, hogy kész vagy feláldozni magadat érte. Hogy saját vágyaidat, gondolataidat, véleményedet a muzulmánság ügyének szenteled, biztosítva annak védelmét, megerősödését. Mindeközben azonban saját magad erejére hagyatkoztál, magadban bíztál. Nem Istenre irányulva cselekedtél. Mivel elfeljetetted, hogy minden Tőle ered, szándékoddal ellentétesen alakult minden. Egyességre lépvén a tatárokkal közvetve, akaratlanul is segítségükre voltál abban, hogy súlyos csapásokat mérjenek Szíriára és Egyiptomra, mely a muzulmánság vesztét is okozhatja. Így tehát Isten a muzulmánság védelmére irányuló szándékodat annak lerombolására alakította át.

Fordítsd hát orcádat Isten felé, mivel rémisztő állapot állt elő. E jelen helyzetedben ne add fel a reményt, hanem vedd észre Istent, s akaratodat vesd alá az Ő akaratának. Abbászhoz és a többi fogolyhoz hasonlóan azt gondoltad, hogy lelked ereje magadból ered, emiatt végül elerőtlenedtél. De ne felejtsd el, ebből a gyengeségből a korábbit felülmúló erőt adhat az, Aki a gyengeséget erővé változtatja. Ahogyan Mohamed örvendezett a foglyok bánatán, ugyanúgy tölt el engem is öröm, látván szorult helyzetedet, mivel a szenvedésedből és gyengeségedből az elveszettnél sokkal nagyobb dolog is létrejöhet. Ne add fel hát a reményt, hiszen *„Isten vigaszában csak a hitetlenek kételkednek."*

Azért mondtam el ezt az Emírnek, hogy a helyzetet pontosan fel tudja mérni, s alázatosan elfogadja Isten akaratát. Egy magasrendű állapotból zuhant le egy alacsonyabb állapotba, ahonnan azonban ily módon újra felemelkedhet, újra növekedhet. Az élet a legcsodálatosabb dolgokat képes megmutatni, de mindegyik mögött csapda rejtőzik, ha megfeledkezünk e cso-

dák forrásáról. Isten úgy rendezte el a dolgokat, hogy elbizakodottságból és önelégedettségből ne nyilváníthassuk azokat a magunkénak.

Ha minden valóban az volna, aminek látszik, akkor a szív látásának adományával megáldott Mohamed nem mondta volna el a következő fohászt:

„Uram, olyannak mutasd meg nekem
a dolgokat, amilyenek valójában.
Van, hogy tetszetősnek mutatsz valamit,
holott visszatetsző.
Van, hogy ocsmánynak láttatsz egy dolgot,
pedig a valóság szerint gyönyörűszép.
A maguk valóságában mutasd meg,
kérlek, a dolgokat,
hogy ne kelljen folyton csalatkoznunk."

Bármilyen szép és nagyszerű gondolataid, meglátásaid is legyenek, bizonyosan nem szebbek és nagyszerűbbek mindannál, amit a Próféta közölt velünk. Ne a gondolatokra és a fogalmakra támaszkodjál, bizalmadat egyedül Istenbe és az Ő bölcsességébe vesd.

RÚMÍ MÁSODIK BESZÉDE

Közületek valaki egyszer ezt mondta: *„Tanítónk egy ideje nem beszél hozzánk."*

Rúmí ezt válaszolta: Vajon a beszédem hívott ide téged? Nem a beszédem volt az: a valóságom képzete húzott-hozott ide jelenlétemhez. Ez a képzet egyetlen szót sem szólt, nem kérdezte meg: „hogy s mint mennek a dolgaid?" A szavak nélküli képzet vonzott ide téged. Ha a létem valóságának képzete képes volt idehozni, áthelyezni, akkor miért tulajdonítasz oly nagy jelentőséget a szavaknak, mi olyan csodálatos bennük?

A szavak csupán árnyékai, vetületei a valóságnak. Ha már az árnyék is vonz, akkor a valóság mennyivel nagyobb húzóerővel bírhat! A szó csak ürügy, körülírás. Nem a szó, hanem a lelki kötelék hoz két embert közelebb egymáshoz. Mert mi haszna annak, ha valaki akár százezer csodát látott, kinyilatkoztatott szót hallott, isteni kegynek szemtanúja volt, ha a prófétákhoz és a kegyeltekhez, kiken keresztül mindez megnyilvánult, lelki kötelék nem fűzi? Nem a külső jelenség, hanem e benső tényező húz és mozgat bennünket. Ha a szalmában nem volna a borostyánból semmi, akkor nem vonzódna hozzá. Nem tapadnának egymáshoz, akkor sem, ha a borostyánt szőrmével meg is dörzsölnénk. A kettejük közötti kölcsönös kapcsolat rejtett, szemmel nem látható dolog.

A dolgok képzete mozgat bennünket. Egy kert képzete juttat el minket a kertbe. Egy bolt képzete késztet arra, hogy elmenjünk a boltba. E képzetekben azonban megtévesztés is rejlik. Vajon még nem fordult elő veled, hogy kellemes előérzettel mentél el valahová, ahol végül csalódnod kellett? E képzetek valamit takarnak, valamit lefednek a tekintet elől. Ha azonban a valóság az, ami vonz és mozgat, s a képzet leple lehullt, akkor már nem kell többé csalódnod. Akkor csak a valóságot fogod látni, semmi mást. *„Azon a napon, amikor a rejtélyek feltárulnak."*

Miért kellene akkor feltétlenül beszélnem? Valójában egyetlen dolog az, ami vonz, csupán soknak látszik. Száz meg száz különféle kívánságunk van. Például ilyeneket beszélünk: „Tésztát akarok. Rétest akarok. Szezámmagos süteményt akarok. Datolyát akarok." Egyenként felsoroljuk ezeket, holott egyetlen egy dologról van szó: éhesek vagyunk. Vajon nem látod-e be, hogy ha ezt az egyet csillapítottuk, akkor arra a sokra már nincs is szükség? Tehát nem tíz vagy száz dolog vonzott minket, hanem egyetlen egy. *„S a sokaságuk nem volt egyéb, mint próbatétel."*

Isten által kijelölt próbatétel e világ számos dolga, melyek mögött azonban csupán egyetlen valóság rejtőzik. Van egy mondás: *„Egy isteni ke-*

gyelt, száz közönséges halandó." Ez azt jelenti, hogy az isteni kegyelt figyelme az egyetlen igazságra irányul, míg a közönséges embereké száz jelenség felé szóródik szét. *„S a sokaságuk nem volt egyéb, mint próbatétel."* De melyik száz, melyik ötven, melyik hatvan? A visszatükröződések e világában elveszve, értelmetlenül és lelketlenül, higanyként, varázsszavakként rezegve arctalan, végtagnélküli emberek ők, kiknek fogalmuk sincs arról, hogy kik valójában. Mondhatsz hatvanat, százat vagy ezret, s az isteni kegyeltre azt, hogy egy; de vajon nem egy próbatétel maga ez a nézet is? Az igazság ugyanis az, hogy a száz az semmi, míg a kegyelt az ezer, százezer s ezerszer ezer.

Egyszer egy uralkodó száz ember ellátmányát adta oda egyetlen katonájának. A sereg zúgolódott emiatt, az uralkodó azonban nem indokolta meg tettét. Az ütközet napján ezt az egy katonát kivéve az egész sereg megfutamodott, az pedig egyedül is tovább küzdött. „Most láthatjátok – mondta nekik az uralkodó –, hát ezért kapta meg száznak a jussát."

Tisztítsuk le megkülönböztető képességünkről elfogultságainkat, képzeteinket, ösztöneinket, s keressünk fel egy isteni kegyeltet. Lehetséges azonban, hogy ha a helyes ítélőképességet nélkülözve éltük le eddig az életünket, akkor az isteni kegyeltet fel nem ismerve rójuk tovább köreinket.

Olyan testet tápláltunk, mely híján van e megkülönböztetés képességének. Ez nem egy szembetűnő tulajdonság, többnyire rejtve marad. A bolond emberből hiányzik, míg keze és lába van. Piszkos dolgokat fog meg, s szájába téve azokat megeszi. Ha tudna különbséget tenni, piszkos dolgok után nem nyúlna. E képesség bennünk lévő lényegi dolog. S mégis, éjjel-nappal a jót a rossztól megkülönböztetni nem képes anyagi forma gondozásával vagyunk elfoglalva. Miért van az, hogy teljes figyelmünket az anyagra irányítjuk, míg a meg nem fogható lényegről megfeledkezünk? Az anyagi a lényegi által létezik, a lényegi azonban semmilyen módon nem függ az anyagitól.

A szem és a fül ablakán behatoló fény akkor sem szűnik meg, ha ezek az ablakok nincsenek. Majd talál más ablakokat, ahol beáramolhat. Vajon a gyertyád fénye által látod a Napot? A gyertyád nélkül is világít és melegít az. Mi szükség van hát a gyertyára?

„Madár szállt le hegyre, majd felreppent
és mintha ott sem lett volna.
S a hegy nem lett se több,
és semmi sem hiányzott róla."

Ha valaki uralkodó mellé szegődik, veszéllyel jár az. Nem feltétlenül az élet elvesztésével – hiszen ettől előbb vagy utóbb úgyis meg kell válni, ma vagy holnap, mit számít az. A veszélyt az jelenti, hogy az uralkodó színre lépésével és befolyása varázsának erősödésével – mintha az egy nagy fényforrás volna – a körébe tartozó, vele bizalmas kapcsolatot fenntartó, tőle pénzt elfogadó ember elkerülhetetlenül annak kívánsága szerint fog beszélni, cselekedni. Az uralkodó evilági dolgokkal kapcsolatos megnyilatkozásai kötik le leginkább az ilyen ember figyelmét, s semmi ellenvetése nem lesz ezekkel szemben.

Az igazi veszély tehát az, hogy fokozatosan elhalványul a valódi forrás iránti tisztelet. Ha az uralkodó érdekei vannak szem előtt, a lelki élet alapját képező másik érdek egyre inkább idegen lesz. Minél messzebbre jut az ember az uralkodó útján, annál kevésbé tudja, miként és merre van az otthona. Ahogyan egyre otthonosabban mozog az evilágiak között, úgy válik egyre idegenebbé saját otthona számára. Kényt-kedvet kiszolgálván, maga is kiszolgáltatottá válik.

Ford. Sárkány László Zoltán